

Váradi Tamás, a gentleman

Kenesei István¹

¹ Nyelvtudományi Intézet
kenesei.istvan@nytud.hu

Ha Váradi Tamást röviden kellene jellemezni, akkor azt mondanám, az előtte lebegő minta egy angol lord, de legalábbis egy brit gentleman, annak elegáns tweedöltönyökből álló ruhatárával, szókincsével, valamint számos hobbijával, amelyek között Tamás esetében a lovaglás helyett a biciklizés és a – pár lóerővel modernebb – motorozás mellett a nyelvvel való bibelődés is előkelő helyen állna, valahogy úgy, ahogy a példaképe számára mondjuk a tájképfestés. A rókavadászatról bizonyára szívesen lemondana, de a kandalló mellett, hű kutyája fejét simogatva és whiskyjét szopogatva olvasná a Timesnak az inas által frissen vasalt lapjait. Ne feledjük, hogy ez az anglofil vonás nem idegen a magyar értelmiségiektől, most csak a nyelvészettől is megérintett kortársainkra gondolva, Ország Lászlótól kezdve egykori tanárunkon, András T. Lászlón át egészen közös barátunkig, Nádasdy Ádámig.

A mi szerencsénk az volt, hogy Tamásnak a nyelvészet nem lehetett a hobija, mert szemben Albion úriembereivel neki megélhetés után kellett néznie, és ha már kerékpár- vagy motorversenyző nem lehetett, ami amúgy sem fért volna össze türelemre hajló személyiségével, akkor a nyelvtudománnyal kötelezte el magát. Ráadásul még idejekorán, szinte egyetemista korában, amikor az 1970-es évek elején megalakult angol–magyar kontrasztív kutatáshoz csatlakozott, amelyet William J. (Bill) Nemser (1923–2015) vezetett közösen Dezső Lászlóval (1928–2016), és ennek köszönhetően került ki az Egyesült Államokba is. Később nagy szerencse érte, hogy a (legalábbis számunkra) híres, mert egyetlen egyesült királyságbeli magyar tanszékre került a University of London School of Slavonic and Eastern European Studies patinás épületébe a Russell téren, közel a British Museumhoz. Sajnos ez a kicsiny, de fontos tanszék, mondhatjuk, a rendszerváltás áldozata lett, és mivel – más kelet-európai kultúrák támogatóival szemben – nem akadt olyan önzetlen milliomos, beleértve a magyar államot is, aki alapítványt tett volna, hogy tovább mű-

ködhessen, nemcsak elköltözött a Faber & Faber Kiadó T. S. Eliot emléktáblájával is megjelölt egykori otthona mellől, de lassan teljesen el-sorvadt.

Tamás ekkor már az MTA Nyelvtudományi Intézete kötelékében dolgozott, ahol – Herman József igazgató (1924–2005) terveit megvalósítandó – a nyelvtörténeti kutatások megalapozása céljából alakult szocio-lingvisztikai csoport tagja lett. A korpuszépítés feladata vezette a számítógépes nyelvészet felé, s előbb a korpusznyelvészeti csoport vezetője lett, majd egyre jobban beletanulva a nyelvtechnológiába, nemcsak azt ismerte fel, hogy a saját jövőjét itt találja meg, hanem azt is, hogy a következő nyelvész-nemzedékeknek micsoda tejjel-mézzel folyó Kánaánja, azaz kimeríthetetlen kutatási, innovációs és fejlesztési területe jöhet létre itt. Arra is hamar ráébredt, hogy ha idejében kialakítja nemzetközi kapcsolatait, akkor a hazai nyelvészeket a tudományág felfutásának a kezdetén összekötheti a szakma élvonalával. Az már a mi szegény országunknak és alulfizetett nyelvészeinek a sorsa, hogy az így menedzselt kiválóságokat egyre-másra találják meg azok a nemzetközi cégek, amelyek magas béreket és kiváló munkafeltételeket, valamint problémagazdag feladatokat ígérve rendre elcsábítják az általa felfedezett tehetségeket. Magam is tanúja voltam, ahogy sorban vonultak az EU fordítói központjába vagy külföldi egyetemekre, akikre boldogan számítottunk volna magunk is. De ez Tamásnak sohasem szegte a kedvét: felállt, megrázta magát és próbálta kinevelni a következő csapatot. Azután, ahogy az Intézet belső szerkezete átalakult, egyre jobban kellett (és lehetett!) támaszkodni rá.

Amikor 2004-ben az ESFRI (European Strategy Forum for Research Infrastructures) magyar delegátusa lettem, Tamás aktív közreműködésére is támaszkodhattam, hogy az általa társmenedzselt TELRI hálózat addigi eredményei alapján pályázzon az EU által támogatandó kutatási infrastruktúra státuszára. Az egyeztetések után, melyekben az anyagilag jóval fölöttünk lévő súlycsoportba tartozó Utrechti Egyetem és nijmegeni Max Planck Intézet vett részt, Tamás hathatós részvételével alakult meg a máig egyetlen és ma már megkerülhetetlen CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructures) európai kutatási infrastruktúra, amelyben jelenleg 23 európai ország képviselteti magát. Emlékezetes, ahogy a megalakulás nagy sikere után évek hosszú küzdelme várt ránk, hogy a változó felállású és vezetésű kutatási hivatal végre befogadja ezt az egyetlen humán tudományi kutatási infrastruktúrát és kifizesse a más tudományterületekéhez képest minimális évi tagdíjat, aminek köszönhetően pár éve végre teljes jogú tagokká válhattunk.

Ezzel a háttérrel közvetít Tamás mind a mai napig az ország vezető nyelvtechnológiai szereplői között, hozott létre egy egyedülálló nyelvtechnológiai platformot és pályázik kitartóan hazai és EU forrásokra.

Tamásban van egy további tehetség is: a kimeríthetetlen szervezői tettvágy és invenció. Soha nem ad vissza megbízást, soha nem tagad meg kérést, soha nem hárít el egy „muszáj-feladatot”. Nem véletlen, hogy ideális igazgatóhelyettes lett belőle: tárgyalóképes és megbízható képviselője kis és nagy ügyeknek egyaránt. Alkalmazott nyelvészeti szemináriumoktól egészen a monumentális 2011. évi budapesti META-FORUM-ig bármit professzionális szinten szervez meg. Találékonyságára pedig legyen példa a *helyesiras.mta.hu* lapon látható nagy látogatottságú automatikus helyesírás-ellenőrző program, amelyet az Akadémia egyik korábbi elnöke maga avatott fel.

És ő volt az is, akit 2004-ben megkértem, hogy kémlelje ki, milyen intézmény az EFNIL, vagyis az Európai Nyelvi Intézetek Szövetsége, ahova oly elszántan invitáltak minket, de amitől kicsit tartottunk, mert tudományos kutatóhely lévén nem akartunk, mondjuk, egy nemzetközi nyelvvédő szervezetbe belépni. Tamás egy párizsi kiküldetés során fényesen teljesítette a feladatot és ahogy az NYTI egyre jelentékenyebb tagjává vált a szervezetnek, Tamás szerepe is fokozatosan megnőtt: előbb 2007-től neki köszönhetően a NYTI lett a honlapgazda, majd amikor 2009-től az EFNIL titkárságának is az otthona lettünk, őt választották a szervezet főtitkárává, s ezzel mintegy a második élete is elkezdődött, amibe teljes elánnal vetette bele magát – az EFNIL szerencséjére mind a mai napig. Meggyőződésem, hogy nem kis részben neki, pontosabban felkészült külügyéreket is megszégyenítő diplomáciai képességeinek tulajdonítható, hogy az EFNIL ennyire zökkenőmentesen halad tovább a még szélesebb európai együttműködés irányában. Szerencsére Tamás szenvedélyes utazó is: amíg másnak a háta borsószik az olyan átszállásoktól, akár éjszaka is, amelyek miatt órákat kell a repülőterek korántsem barátságos termeiben dekkolni, neki ez csak múltó kellemetlenség, hiszen tűzbiztos e-felszereléssel utazik, amivel bárhol és bármennyi ideig el tudja foglalni magát.

Mint az Intézet pályázati és egyéb bevételekkel talán legjobban ellátott részlegének vezetője mindig készségesen kisegíti a nagy egészet, ha szükség van rá. Évekig neki volt köszönhető, hogy a szűkösen csordogáló akadémiai támogatású konferencia-részvételeket kiegészíthettük intézetben belüli utazási pályázatokkal. De támaszkodhattunk rá minden esetben, amikor újra és újra el kellett készíteni a NYTI pályázatait azért,

hogy egyáltalán megkapjuk a fenntartásunkra szolgáló összegeket, hogy hozzájuthassunk a működésünkhöz szükséges infrastruktúrákhoz, hogy kidolgozzuk fejlesztési terveinket – és ezek rendszeresen a nyár közepére voltak időzítve, mintegy gondoskodva róla, hogy ne kényelmesedjünk el a nagy melegben.

Tamás kiváló kapcsolatépítő és kapcsolattartó e legkülönbébb intézményekkel és szervekkel. Máig emlékszem a magyarországi cigányság által beszélt nyelvek elektronikus feldolgozásának témájára, amelyen kormányzati szereplőktől az IBM-ig vettek részt fontos személyek. Nemegyszer ez az aktivitása vissza is ütött, mert nem mindig tudott ellentmondani a felkéréseknek, amelyekbe az NYTI-t is bevonta, vagy maga talált ki olyan lobbizási lehetőségeket, melyek aztán nem hozták a várt eredményt. Máig emlékszem kudarcosnak is mondható látogatásunkra a nem túl nagy népszerűségnek örvendő oktatási államtitkárnál, aki fegyelmezetten végighallgatott minket, majd semmit sem ígérve, netán alig valamit felfogva a mondandókból vett búcsút tőlünk. És arra a nemzetgazdasági minisztériumi államtitkára is, aki olyan megfigyelésekkel látott el minket köszöntőjében, hogy: „angol lingvisztikusok szerint pedig: ha minden nyelv egy drog lenne, akkor a magyar a varázsgomba” vagy hogy a miénk „a világ harmadik legnehezebben megtanulható nyelve”, valamint az olasz és a görög után „a harmadik legdallamosabb nyelv a világon”.

Nem véletlen, hogy az Intézetet ért minden csapás és nehézség ellenére Tamás meg tudta őrizni a humorérzékét, amire attól tartok, a jövőben is nagy szüksége lesz.